

Z popisných pasáží je navíc zřejmé, že zejména v prvních letech „prosazování interrupcí“ šlo také o vyjednávání, přesněji mocensky značně nerovnou hru, autoritativního vědění lékařů s „andělíčkářkami“ a jinak „nesvědomitými osobami“ (s. 50).

Tehdejší argumentace a postupy mohou pomoci porozumět i souladu a nesouladu jazyka diskursivních rámců, kterými je navozováno tělesné občanství do agend občanských, zejména ženských organizací v dnešní době. A mohly by také vnést vysvětlení a dílčí pochopení do zcela po-

larizované debaty o praxi porodů v českém prostředí – to však jistě až v jiném výzkumu. V závěru autorka vymezuje potenciál pro aktuální přerámování dosavadních diskursivních výkladů interrupcí (s. 140), ani tam potenciál alternativních expertních vědění, přitom stále ukotvených v medicínském poli, netematizuje. Ale jak už jsem konstatovala, tento analytický řez si Radka Dudová ani nestanovila jako svůj konceptuální rámec, jen mě k této linii úvah inspiroval. Nijak to neubírá na originalitě, kvalitě, čtivosti, archivační hodnotě a analytickém přínosu recenzovaného díla.

NOVÝ KROK V GENDEROVÉM VÝZKUMU NA SLOVENSKU / ZDEŇKA KALNICKÁ DUDEKOVÁ, GABRIELA A KOL. 2011. NA CESTE K MODERNEJ ŽENE. KAPITOLY Z DEJÍN RODOVÝCH VZŤAHOV NA SLOVENSKU. BRATISLAVA: VEDA, VYDAVATELSTVO SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED.

Minulý rok byl pro genderová studia na Slovensku výjimečně plodný. Vyšly zde (kromě jiných) dvě významné publikace, které jsou dokladem úspěšně se rozvíjejícího genderového výzkumu na Slovensku. Dá se říci, že obě knihy se vzájemně doplňují, i když pravděpodobně s tímto záměrem nevznikaly. První z nich, kterou editorsky připravily Zuzana Kiczková a Mariana Szapuová s názvem *Rodové štúdiá: Súčasné diskusie, problémy a perspektívy*, má výrazně teoretický charakter a soustřeďuje se na aktuální stav problematiky a jejího výzkumu; místem jejího vzniku je Centrum rodových študií Univerzity Komenského v Bratislavě na katedře filozofie a dějin filozofie Filozofické fakulty, a obě editorky jsou filozofky. Druhou je kniha *Na ceste k modernej žene. Kapitoly z dejín rodových vzťahov na Slovensku*. Domovským místem jejího vzniku je Historický ústav Slovenské akademie věd a jejím cílem je zmapovat rodové vztahy na Slovensku v historické perspektivě, a to od konce 16. do konce 20. století.

Obě knihy spojuje především to, že jsou výsledkem slovenského výzkumu, který prezentuje práci poměrně širokého okruhu autorů a autorek. Jsou tedy dokladem toho, že rodová problematika v teoretické rovině, tj. v rovině definice kategorie rodu a problémových okruhů s ní spojených, i v rovině praktické, tj. jako analytická kategorie a výzkumná optika při studiu dějinného vývoje, již na Slovensku zdolmácela. Ve své výzkumné práci je využívá vzrůstající počet vědkyň a vědců, a to nejen jako individualit, ale jako členů a členek komunit, schopných dlouhodobé a úzké kooperace a koordinace. Dokladem úspěšné spolupráce je – v obou publikacích – přítomnost explicitně artikulované a aplikované metodologie (někdy více, jindy méně), jednotné terminologie, dokonce i jistých podobností ve stylové rovině textů a výskyt intertextových odkazů. Liší se tím, že autorkami práce *Rodové štúdiá: Súčasné diskusie, problémy a perspektívy* jsou výhradně ženy (v počtu deseti) se silnější afinitou

účastní. Pokud tento pocit nemají, soutěže se neúčastní ani ty nejlepší. Kvóty tedy neříkají, že uspějí neschopné ženy, ale že žena má vůbec v daném prostředí šanci uspět. Curt Rice tedy uzavřel, že mezi kvalitou a rovností existuje přímý vztah.

V rámci konference se uskutečnily dvě sekce věnované výzkumu kariérních drah. Catherine Egeland v příspěvku „Time and gendered career trajectories in academia“ představila výsledky studie o využívání času na základě deníkových záznamů, kvalitativní studie administrativních systémů a hloubkových rozhovorů. Cílem jejího výzkumu bylo prozkoumat tvrzení, že věda není práce od 9 do 17 a že vyžaduje totální nasazení, že pracovní čas není přesně vyhrazen a mezi profesionálním a soukromým životem panuje vysoká porozita. Oproti těmto tradičním předpokladům, které jsou často začínajícím vědcům a vědkyním předkládány jako norma, její výzkum ukazuje, že věda modelu 9–17 spíše odpovídá, ale že velká část vědců a vědkyň opět pracuje po 20:00 hodině. Významné rozdíly potom existují v tom, že ženy večer pracují méně než muži. Rodičovství v tom nepříliš překvapivě hraje roli: ženy a muži bez dětí pracují prakticky stejně, ale muži s dětmi pracují nejvíce ze všech kategorií a ženy s dětmi nejméně. Phillip Dubach se v příspěvku „Support for dual career couples: a privilege of the elite or the norm“ věnoval problematice dvoukariérních párů. Jeho výzkum ukazuje, že ženy mnohem více než muži žijí s partnerem, který má profesionální kariéru a pracuje nejméně na 80 %. Rozdíly se projevují i z hlediska partnerství: na vysoké pozici je 15 % žen versus 5 % mužů single, přičemž mnohem vyšší procento žen než mužů zůstává bez dětí. U žen je také mnohem vyšší procento rozpadu partnerství či manželství. S tím souvisí i zjištění, že ženy čtyřikrát častěji než muži cítí, že po narození dětí nemají takovou prestiž a podporu jako dříve. Phillip Dubach uzavřel téma s doporučením zacházet s dvoukariérními páry jako normou, podporovat již zaměstnané akademiky, podporovat neprofesionální pracovníky, zejména postdoky, zavést transparentní pravidla profesního postupu a ustavit široké síť pro hledání místa.

k feministické optice; objevuje se zde proto častěji kritický postoj k aktuálním vědeckým i společenským problémům. Navíc je kniha *Rodové štúdiá: Súčasné diskusie, problémy a perspektívy* koncipována jako svého druhu „učebnice“, dodejme, že první z pera domácích slovenských autorek, pro kurzy v rámci genderových studií/rodových studií na akademické půdě.

Věnujme se však knize *Na ceste k modernej žene*. Je výsledkem práce 30 autorů a autorek: 19 žen a 11 mužů (z toho jeden český, Ivan Vodochodský). Autorkou úvodu i závěru (kromě dalších čtyř kapitol) je historička Gabriela Dudeková. V úvodu krátce reflektuje postavení výzkumu rodových vztahů v oblasti slovenské historiografie a konstatuje, že slovenský výzkum zaostává nejen za výzkumem v anglosaských zemích, ale také – ve středoevropském kontextu – za situací ve vědě české, maďarské, rakouské, polské a německé, „ktoré sa môžu pochváliť oveľa dlhšou tradíciou výskumu dejín žien a rodových vzťahov“ (s. 9–10). Gabriela Dudeková v úvodu seznamuje s použitou terminologií, poučena teoretickou literaturou zahraniční i slovenskou (Foucault, Bourdieu, Scott, Conell, Havelková, Tinková, Malečková, Kiczková, Cviková, Juráňová, Kobová), a identifikuje roviny, ve kterých bude rodová analýza uplatněna. Jsou to tyto: „1. ako sa ženská a mužská rodová identita definovali v súdobých normách a hodnotových systémoch (teda ako boli konštruované ideálne predstavy o ženskosti a mužskosti); 2. vplyv rodovej identity na reálne sociálne pomery, resp. postavenie (čo bolo zhodné a čo špecifické pre ženy a pre mužov), 3. reakcie a stratégie jednotlivcov na podmienky, ktoré boli určené ich rodovou príslušnosťou, teda osobné reakcie a hľadanie vlastnej identity a vlastnej cesty v konkrétnych životných podmienkach.“ (s. 15) Za cíl kolektivní monografie *Na ceste k modernej žene* označuje sledování rodových vztahů v historickém vývoji na území dnešního Slovenska v úzkém vztahu k procesům modernizace společnosti a s důrazem na problematiku postavení žen. Její pod-

titul: *Kapitoly z dejín rodových vzťahov na Slovensku* pak vystihuje skutečnost, že cílem není vyčerpávající přehled ani z hlediska témat, ani z hlediska analyzovaných historických období. Tyto volby (téma a délka historického záběru) byly pravděpodobně ponechány na autorech a autorkách tak, aby konvenovaly s jejich dosavadním vědeckým zájmem. Kniha tak umožní vytvořit si reálnou představu o tom, kteří autoři a autorky, na jakém materiálu a historickém období, a jakým způsobem dnes na Slovensku reflektují ve svém výzkumu rodovou problematiku.

Struktura objemné knihy (773 stran) se sice odvíjí od výše uvedeného rozlišení jednotlivých rovin analýzy, ale nekopíruje je zcela; vkládá mezi ně aspekty, které není možné na některou z těchto rovin zřetelně „umístit“. Je rozvrstvena (kromě úvodu a závěru) do pěti základních tematických celků: „Ideální obraz“: normy mužskosti a ženskosti v historickém vývoji; „Cesty emancipace“: od domácího krbu k politice; „Reálný obraz“: sociální postavení ženy a rodové rozdíly; „Ženská povolání“ a nakonec „Možnosti a bariéry uplatnění žen“: konkrétní osudy.

Jak v závěru konstatuje sama autorka, jednotlivé roviny se navzájem prolínají a ovlivňují. Již v prvním tematickém celku o ideálním obrazu mužskosti a ženskosti, který je „odčítán“ hlavně z jejich obrazů v literatuře (podrobeny analýze jsou nejen romány: *Literárny obraz ženy* Dany Hučkové, ale i pohřební kázání a nekrology: *Ženský svet v staršej slovenskej literatúre* Eriky Brtánové) a výtvarném umění (*Ženy na plátne prvej polovice 19. storočia* Kataríny Beňové), nacházíme celou řadu podkapitol, jejichž obsah naznačené rovině zcela neodpovídá: výchova a vzdělávání aristokratek v bratislavském klášteře Notre Dame sice může být chápáno jako normotvorné (*Výchova a vzdelávanie aristokratiiek* Ingrid Štibrané), na druhé straně však popisuje reálný život této skupiny dívek a žen (a mohlo by být tedy legitimně zařazeno do části o reálném obrazu žen). Podobně se má věc s většinou podkapitol knihy *Na ceste k modernej žene*. Uka-

Stina Backman z Univerzity v Linkopingu vystoupila s příspěvkem „Equal in academia: Career trajectories of men and women“. Ve svém příspěvku představila výsledky pravidelného šetření, které univerzita každé dva roky provádí s cílem měřit tzv. index šťastného zaměstnání. Nové šetření bylo motivováno zejména faktem, že v předchozím šetření doktorandky uváděly špatné zacházení a diskriminaci na základě pohlaví nebo genderu – 26 % doktorandek uvedlo, že se jim dostává jiného zacházení a mají méně příležitostí pro akademický rozvoj. Následné šetření mělo tato zjištění dále specifikovat. Stima Backman zjistila, že v případě genderově specifického zacházení dochází k tomu, že na ženy jsou kladeny vyšší očekávání, nebo jsou naopak konfrontovány nižšími očekáváními, v rámci instituce zůstávají neviditelné, setkávají se s posměchem, to, co říkají, je ignorováno (ale potom totéž, když je řečeno mužem, je chápáno jako důležitý příspěvek do diskuse) a nejsou brány vážně. Začínající vědkyně, které se výzkumu účastnily, uváděly, že takové zacházení je běžnou součástí akademické kultury a že je obtížné ho přímo konfrontovat. Backman také zkoumala dobu, která je potřeba k dosažení docentury a profesury. Její zjištění překvapivě ukazují, že ženy potřebují kratší čas – docenturu získávají v průměru osm let a muži devět let po doktorátu (přičemž nebrala v potaz kariérní přestávky, takže je zřejmé, že v případě žen je ta doba ještě kratší, kdyby se vyloučila doba strávená pečovatelskou prací v domácnosti). Ženy ale byly při dosažení docentury starší než muži – v průměru jim bylo 46 let, zatímco mužům 43 let, 35 % získává docenturu až po padesátce. Na druhou stranu je ale také více žen než mužů (téměř 25 %), které získávají docenturu před dosažením čtyřicítky. V případě profesur je průměrná doba od doktorátu u žen 10,4 let a u mužů 11,4 let, muži jsou ovšem opět mladší. Tyto věkové rozdíly jsou patrné už na úrovni doktorátu, kdy průměrný věk, kdy ženy končí doktorát, je 37 let a u mužů těsně po 32.

Na konferenci se zvanou přednáškou s názvem „The new neurosexism: what it is, and why we should care“ vystoupila Cordelia Fine. Fine v loňském roce vydala zásadní knihu *Delusion of Gender: How our minds, society, and neurosexism create differ-*

zuje se tedy, že dělení na jednotlivé roviny je opravdu vynucenou abstrakcí, které z povahy věci nelze dostat, a že větší význam než její striktní dodržování má právě odhalení toho, jak jednotlivé roviny spolupůsobí, a to prostřednictvím aktivní činnosti jejich účastníků a účastnic. Z tohoto hlediska je velmi instruktivní poslední část knihy, ve které jsou popisována interpretována konkrétní osudy „pionýrek“ v oblasti profesního uplatnění: *Mária Bellová* – „prvá slovenská lekárka“ Karola Hollého, *Prvá docentka medicíny Božena Štúrová-Kuklová* z pera Anny Falisové, *Prvá slovenská farárka Darina Bancíková* Petra Macha, ale i dvou žen, které neměly určitou profesi, ale vytvářely podmínky pro činnost ostatních („*Národná tetka*“ *Pavla Chabré-Kokešová* Ľuboše Kačírka) nebo se samy v profesně „nespecifických“ činnostech angažovaly (*Život zasvätený práci pre národ: Marína Paulíny* z pera Zuzany Francové). V jejich osudech se totiž výše uvedené roviny velmi úzce prolínají a plasticky tak odhalují podmínky a proces „dělání genderu/rodu“ (*doing gender*) v každodenních rozhodnutích žen (a mužů). V dalším textu tedy opustím výše uvedenou strukturaci knihy a její tematiku „protnu“ podél jiných linií.

Jednou z hlavních oblastí zájmu autorek a autorů je nepochybně významná kapitola slovenských „rodových dějin“ – činnost slovenských žen organizovaných ve spolku Živena a spojených s prvním slovenským ženským časopisem Dennica. Toto téma se opakuje v několika podkapitolách (Literární obraz ženy z pera Danice Hučkové, Odborné vzdelávanie ako predpoklad a prostriedok emancipácie, Živena – spolok slovenských žien a Ženy v tieni mužov: spisovateľky, redaktorky a prekladateľky Daniely Kodajové, Konzervatívne feministky Gabriely Dudekové, Emancipácia žien optikou slovenských politikov Milana Podrimavského), a i když je nahlíženo vždy poněkud jiným zorným úhlem, přece jen vyvolává dojem určité „nadprodukce“. Na tomto materiálu je dokumentováno úzké spojení vzniku organizovaného ženského hnutí na Slovensku s hnutím národně osvobo-

vacím. Autoři a autorky porovnávají situaci na slovenském území se situací v jiných zemích, které usilovaly o samostatnost v rámci habsburské monarchie, a nacházejí zde paralely a analogie; vybízejí proto ke zkoumání tohoto jevu nejen v úzkých národních hranicích, ale v širších střeoevropských souvislostech. V knize se však objevují i témata, která jsou zatím více či méně na okraji badatelského zájmu a přinášejí zajímavé poznatky (tím nechci říci, že kapitoly o tradičnějších tématech nové poznatky nepřinesly). Mám na mysli např. analýzu satiry a dobových karikatur, kde se odehrával „argumentační“ boj prostředky dehonestace a zesměšňování, které měly na tehdejší populaci nepochybně mimořádný vliv (v rámci kapitoly Diskurz o poslaní vzdelaných žien pred a po roku 1918 Gabriely Dudekové); text o fejetonu jako typicky městském žánru s jeho vizí „nové ženy“ – moderní slečny (Obraz modernej ženy v nemeckom a českom fejetóne v medzivojnovom období Blanky Mongu); přehled o pronikání žen do jednotlivých sportovních odvětví (Ženy v športe – od diskriminácie k suverenite Igora Machajdíka); popis hospodářské činnosti zemanských žen podle dobových soudních protokolů, které dokumentují, že tyto ženy byly aktivními hospodyněmi a úspěšně spravovaly často velké majetky nejen v případě nepřítomnosti manžela nebo jako vdovy („*Zemianka-gazdiná*“ v Uhorsku 18. storočia Tomáša Januru). Monika Vrzguľová na základě vlastního výzkumu analyzuje vzpomínky dosud žijících žen na holocaust, kde identifikuje specifické podoby jejich ponížení (Holocaust v životných príbehoch žien), život v komunitě klarisek rekonstruuje Ingrid Kušníráková v kapitole Život v rehoľnej komunitě. Analýzu málo prozkoumaného fenoménu ženy ve službě (hlavně jako služky, ale i guvernanky či společnice) nabízí Roman Holec v kapitole Žena v službe. Další témata jsou zřetelná z názvů: Medzi profesiou a záľubou: hudobníčky na Slovensku Jany Lengové, Ženy za maliarskym stojanom Kataríny Beňové a Ženy s dlátom v ruke: sochárky a dejiny umenia Márie Oriškové.

ence, které se dostalo značné mezinárodní pozornosti. V knize poukazuje na to, že velká část výzkumů, které poukazují na rozdíly v neurologické funkci mozku žen a mužů, nemá žádnou oporu v solidních datech a jde o velice nekvalitní, nevěrohodný a metodologicky špatný výzkum. Neurosexismus definuje jako tvrzení, které legitimuje rozdíly mezi muži a ženami na základě pseudovýzkumu mozku. V těchto teoriích hraje hlavní roli fetální testosteron, jehož přítomnost ospravedlňuje horizontální a vertikální segregaci a říká, že takové vertikální a horizontální dělení společnosti je dokonce žádoucí. Jedním z příkladů, který představila na konferenci, je metoda tzv. neuroimagingu, který má ve vědě i v sociálních vysvětleních dneška velký vliv. Fine argumentuje, že místo poskytování objektivních výsledků tento výzkum často slouží pouze k udržování stereotypů. Neuroimaging je založen na měření toku krve a srovnává tok krve během experimentálního a kontrolního úkolu, přičemž se provádějí testy rozdílů v toku krve v různých oblastech mozku u mužů a žen. Fine ukazuje, jak je neuroimaging používán genderově esencialisticky a poukazuje na tzv. nepodložený výsledek (spurious results) a publikační předsudek v prezentaci výsledků tohoto výzkumu. Genderový esencialismus můžeme nalézt zejména v souvislosti s argumenty pro větší lateralizaci mužského mozku, zejména jazykovou lateralizaci. Fine provedla dvě metastudie této odborné literatury a zjistila, že žádné takové rozdíly neexistují. Rozdíly jsou nacházeny pouze v malých studiích, kterých se účastní 15 a méně výzkumných subjektů, přičemž jak Fine upozorňuje, za věrohodné a vypovídající se považují pouze studie, kde je minimální počet výzkumných subjektů 20. V případě velkých studií rozdíly konvergují k nule, tj. žádné rozdíly v lateralizaci mozku mužů a žen nejsou zjištěny. Fine také zjistila, že 57 % publikací v roce 2009 nemělo žádné citace proti lateralizaci, přestože takový výzkum existuje a je publikován v relevantní odborné literatuře. Přestože tedy lze přinejmenším říci, že výsledky těchto výzkumů nejsou konkluzivní, výzkumy, které se snaží prokázat rozdíly v mozkové aktivitě žen a mužů, zatajují, že výzkum, který jejich výsledky

Velká skupina příspěvků se týká otázky vzdělání a profesního uplatnění, jež autoři a autorky považují za „vstupní bránu“ k ženské emancipaci. Z příspěvků, které se této problematice věnují, vystupuje rozdíl mezi chápáním významu vzdělání pro aristokratky, pro řeholnice a pro ženy na přelomu století, kdy se vzdělání stalo předpokladem vykonávání určité profese, a tedy podmínkou pro vstup žen do světa placeného zaměstnání („Ženské profese“ v ranom novoveku – typológia a příklady Tünde Lengyelové, Výchova a vzdělávání aristokratií z pera Ingrid Štibrané, Aristokratky na prelome vekov Daniela Hupky, Diskurz o poslaní vzdelaných žien Gabriely Dudekové, Odborné vzdelávanie ako predpoklad a prostriedok emancipácie a Povolanie učitelka Daniely Kodajové, Právničky v Československej republike Kataríny Zavackej, Ženy v zdravotníctve a sociálnej starostlivosti, kde se Anna Falisová zabývá problematikou vzdělávání ošetřovatelek, Krajčírky Magdalény M. Zubercové).

Poslední skupinu tvoří kapitoly, které se věnují problematice rodových vztahů v období socialismu: Ženy a profese v reálnom socializme (Natália Veselská) a Patriarchát na socialistický spôsob (Ivan Vodochodský), případně Slovenského státu („Nová žena“ so starou prachovkou Maríny Zavacké). Zajímavé poznatky přináší text o problémech univerzitních studentek v době první Slovenské republiky, kdy vládnoucí moc plánovala přikročit k omezení či přímo zákazu jejich studia (Univerzitné študentky počas prvej Slovenskej republiky z pera Mateja Šemšeje). Další příspěvky mají charakter přehledů: Rodové stereotypy v novoveku (Tünde Lengyelová), Mužské a ženské svety v spolcích (Elena Mannová), Teória a prax: participácia žien v politike a Premeny právneho postavenia žien (Gabriela Dudeková), a nakonec Populačný vývoj a zamestnanosť z rodovej perspektívy (Pavol Tišliar).

Jak je zřejmé z výše uvedeného přehledu kapitol publikace, kolektiv autorů a autorek knihy *Na ceste k modernej žene* se podařilo pokrýt velmi bohatou škálu témat,

analyzovaných ve spojení s problematikou jejich specifík v jednotlivých sociálních skupinách společnosti (snad s výjimkou dělnické třídy). Výsledky těchto konkrétních historických analýz napomáhají zpochybnit některé schematické představy o postavení žen v minulosti a nechávají vystoupit problematiku rodových vztahů detailně a v komplexních historických souvislostech, a tedy plasticky a „živě“. Zvolený metodologický přístup reflektuje potřebu zkoumat rodové vztahy v souvislosti a propojení s etnickými, třídními (stavovskými či skupinovými), náboženskými, národními a dalšími aspekty života konkrétního jedince (věk, profese, prostředí: venkov nebo město, region atd.), zdůrazňovaný i v oblasti teoretické reflexe kategorie genderu/rodu (v českém prostředí např. socioložkou Gerlindou Šmausovou). Gabriela Dudeková oprávněnost tohoto přístupu potvrzuje slovy: „Z našich závěrů vyplývá rozhodující význam vztahu rodové/genderové identity k dalším vrstvám, resp. složkám osobní identity a kolektivních identit“ (s. 709). Dokonce píše, že „více autorů a autorky dospěli k závěru, že rod/gender – na rozdíl od občanské společnosti 19. a 20. století – nebyl v stavovské společnosti nejdůležitější univerzální kategorií sociální hierarchie a diferenciacie.“ (s. 711) Když dále uvádí, že „stotožňování ženy s privátní sférou působnosti a muže s veřejnou sférou a jejich striktní oddělování nastalo až od 19. století so zavedením legitimních forem demokratické politické participace a s narušením stavovského principu moci“ (s. 711), bylo by na místě připomenout, že oddělení sféry privátní (oikos) a veřejné (polis) propagoval již Aristoteles a patřičně je i teoreticky zdůvodnil (nedostatečností ženského těla – fyzis). A nebyla to otázka pouze teoretická: muži a ženy klasického antického světa (přínejmenším v Aténách) v takto rodově strukturované realitě i žili.

Díky tomu, že autoři a autorky sledují poměrně dlouhé historické období, výsledky jejich zkoumání dokládají „premenlivost“ (a teda aj relativnosť) predstáv, čo sa v rôz-

zpochybňuje, existuje. Stávající výzkumné praktiky tedy podporují předsudečné a výzkumně špatně podložené rozdíly a tyto rozdíly přehánějí. Jaký dopad má tato vědecky pochybná praxe? Vede k utvrzování genderových stereotypů a víry v biologická vysvětlení. Takový výzkum vede také k tzv. ohrožení stereotypem (stereotype threat). Výzkumy, které zkoumají například matematické dovednosti, ukazují, že pokud je při experimentu uvedeno, že mezi muži a ženami existují rozdíly v matematických dovednostech a ty jsou vrozené, mají ženy v těchto testech mnohem horší výsledky než muži. Pokud je ale uvedeno, že rozdíly sice existují, ale je to v důsledku sociálních vlivů, ženy prokazují mnohem lepší výsledky, které jsou stejně vysoké, jako když se řekne, že mezi muži a ženami žádné rozdíly v matematických dovednostech neexistují. V tomto případě rozdíly ve výsledcích chlapců a dívek mizí. Experimentálně se tedy potvrzuje, že pokud je ženám řečeno, že v něčem nebudou dobré, potom v tom dobré nejsou. Teorie lateralizace k tomu významně přispívá. Třetím dopadem tohoto pochybného výzkumu je tolerance stávajícího statu quo. Pokud lidé věří, že mezi mozkem mužů a žen existuje vrozený rozdíl, potom také věří, že se společnost chová k ženám spravedlivě, lidé jsou si mnohem méně jisti, že může dojít ke společenské změně a mužům mnohem méně vadí diskriminace žen. Výzkum, který provádí Cordelia Fine, nám pomáhá nahlédnout, jak důležité je věnovat pozornost genderově citlivému výzkumu a že výzkum, který se snaží prokázat „vrozené“ rozdíly mezi muži a ženami, rozhodně nedostává metodologickým standardům – můžeme se potom ptát, zda je jeho účelem něco jiného než prokázat biologické, vrozené rozdíly mezi muži a ženami, a to potvrdit stávající genderově nerovnou organizaci společnosti.

Další zvanou řečnicí byla Katrin Zippel, která se věnuje komparativnímu výzkumu sexuálního obtěžování. Na konferenci ale vystoupila s příspěvkem „Gender in the globalizing academic world“. Tento výzkum vychází z její práce jako spoluřešitelky grantu ADVANCE National Science Foundation v USA, kde v současné době působí. V rámci výzkumu se věnovala dopadu mezinárodní spo-

nych historických obdobiach pokladalo za typicky „mužské“ a „ženské“ sféry práce“ (s. 708). Tím poskytují pádný argument pro podporu teoretické premisy o konstruovanosti ženské a mužské „přirozenosti“, jejich vlastností a rolí ve společnosti, a pomáhají je „denaturalizovat“. Mnozí a mnohé také úspěšně rozkrývají ideové a politické pozadí změn v interpretaci a argumentaci, které se liší podle představ jejich autorů a autorek o „správném“ rodovém uspořádání společnosti. Nechybí ani identifikace „bílých míst“, která teprve čekají na badatelský zájem a „svého“ autora či autorku (např. tělo a sexualita), a jsou naznačeny i možné směry dalšího výzkumu.

Bohatý historický materiál, který pochází z rozmanitých pramenů (zákony a další dobové právní úpravy, demografické statistiky a statistiky zaměstnanosti, ideologická a politická prohlášení, diskuse v tisku či na půdě parlamentu, novinové články, časopisy, biografie a autobiografie, rozhovory, dopisy, výtvarná díla, romány a jiné literární žánry, další archivní materiál různého druhu), použití různých parciálních přístupů v rámci celkové výzkumné stra-

tie a obrovské množství pramenné a sekundární literatury činí z knihy *Na cestě k moderní ženě: Kapitoly z dějin rodových vztahů na Slovensku* milník na cestě rodového výzkumu, tj. využití kategorie rodu jako výzkumné optiky při konkrétních analýzách dějinného vývoje na Slovensku. Kniha je nabitá fakty, které vydávají svědectví o historickém utváření rodových vztahů na území Slovenska, jejich podobách a způsobech argumentace, využívaných na podporu či naopak pro kritiku jejich konkrétních podob. Její informační funkci podtrhuje extenzivní použití autentických materiálů v podobě citátů z dobových novin, časopisů, politických projevů, knih, ale i vizuálního materiálu v podobě karikatur, obrazů a fotografií. Kniha představuje neocenitelný zdroj poznatků pro každého, koho zajímá historie a zvláště otázky rodových vztahů a jejich podob v dějinách. Je v jistém smyslu pendantem vysoce teoretické práce *Rodové štúdiá: Súčasná diskusia, problémy a perspektívy*, jejíž teoretické závěry může „doplnit“ a podpořit bohatým historickým materiálem – virtuálně tak tvoří komplementární části jednoho celku.

NOVÁ VÝSKUMNÁ AGENDA / ĽUBICA KOBOVÁ

NEDBÁLKOVÁ, K. 2011. *MATKY KURÁŽE: LESBICKÉ RODINY V POZDNĚ MODERNÍ SPOLEČNOSTI*. PRAHA & BRNO: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ & MASARYKOVA UNIVERZITA.

Názvy knih Kateřiny Nedbálkové – v porovnání s mnohými, které kopírují opisné názvy projektů, z kterých vzešli – sľubujú dobrodružstvo. V roku 2006 autorka vydala etnografiu rodu a sexuality v ženských väzniciach *Spoutaná Rozkoš*,¹ teraz čitateľky a čitateľov láka na *Matky kuráže* s podtitulom *Lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Verím, že nepokazím zážitok z čítania, ak prezradím, že

„kuráž“, guráž či odvaha, je akýmsi afektívnym nastavením, postojom, ktorý Nedbálková prisudzuje lesbickým ženám žijúcim v rodinných zväzkoch s partnerkou a deťmi a ktorý tieto potrebujú pre vyjednávanie mantinelov normálnej a normalizujúcej inštitúcie, ktorou rodina je. Koniec koncov je to skôr akoby objektívne, ale tajomstvom nabité opisné vyjadrenie „lesbické rodiny“, ktoré ku knihe priti-

lupráce na kariérní možnosti vědkyň v USA. Výzkumnou otázkou jejího projektu je, jak jsou genderové vztahy rekonfigurovány v globální vědě a jak gender ovlivňuje dynamiku a praktiky mezinárodních výzkumných kolaborací. V této souvislosti hovoří (v paralele ke skleněnému stropu) o skleněných hranicích, které ženy ve zvýšené míře než muži často nemohou překročit. Globální svět vědy popisuje jako aktivitu hluboce stratifikovanou a elitní. Argumentuje, že s vědci a vědkyněmi nemůžeme zacházet jako s „mozkem na tyčce“ (brain on a stick) a z hlediska geografické mobility hovoří o klíčové roli „přenosného partnera“ (portable partner), tj. partnera, který může partnerku následovat – stejně jako to velice často dělají ženy v případech mobility svého partnera či manžela. Zippel argumentuje, že stávající systém globalizované vědy může být pro ženy velice přínosný v tom, že v některých případech v cizím prostředí role pohlaví ustupuje do pozadí a do popředí vystupuje národnost. Tento tzv. národní bonus ovšem nebude, jak ostatně poukazovaly v diskusi další přítomné, dostupný všem stejně. Velice výmluvně o tom ostatně hovořila Turkyně Gul Bekcioglu, která popsala svoji zkušenost se sexismem v Turecku, ale i ve Finsku a Německu. Uvedla, že ve Finsku byla brána jako žena a cizinka a že „si s ní nevěděli moc rady“. V Německu si v současné době dělá doktorát a musí se potýkat s předsudky ohledně svého tureckého původu. Gul Bekcioglu v panelu uvedla, že by chtěla být vzorem pro další dívky v Turecku a „nechce to vzdát“, zároveň se jí ale její stávající situace nelíbí. „Měla bych být respektovaná“, řekla, ale „v Německu se mě lidé ptají, tak ty jsi Turkyně, a děláš Ph.D. – jak to, protože si myslí, že jsem další turecká utečenkyně, která je na německých dávkách. Je těžké neustále lidem vysvětlovat, kdo jsem.“ I v diskusi k přednášce Katrin Zippel zaznívalo, že vědkyně z globálního Jihu se na národnostní bonus rozhodně spolehnout nemohou.

Příští 8. konference o genderové rovnosti ve vysokém školství se bude konat za dva roky ve Vídni. Letos se ukázalo, že síť, která konference původně iniciovala, je velice silná a přes množství změn, ke kterým v akademii dochází, jsou otázky genderového výzku-